

Škola stylu – část II

Nahlédneme-li do pedagogických příruček, bude nám ihned jasné, že dvacáté století převzalo myšlenky století devatenáctého, a to jak v oblasti dané problematiky, tak i v dalších oblastech. Podle André Chervela (1977) spočívá velká pedagogická inovace devatenáctého století v myšlence podávat gramatiku ve formě cvičení. To dokazuje i úspěch *Nouvelle grammaire française* (Nová francouzská gramatika) od Noëla a Chapsala z roku 1823, která je neustále vydávána. Jde o opravdovou intelektuální revoluci: „Do té doby [...] se používala k výuce či pochopení jazyka gramatika. Od teď se budeme věnovat těmto cvičením, abychom se naučili gramatiku.“ (Chervel, *ibid.*, str. 102) Znamená to založit pravé myšlení a vědění, neboli v řecké terminologii „epistémé“, na praxi. Především to však znamená, že podmínkou pro naučení jazyka se stává dvojice *správně/špatně*, neboť každé cvičení zahrnuje i hypotézu správného řešení. Učitel ví, zná správnou odpověď a vybírá odpovědi podle toho, co se očekává. Tato metoda, která si takto získává místo obecné teorie i zkoušky vnitřního vědění, má však i jeden (opravdu) velký problém. Jak poukázal André Chervel (*ibid.*), existuje pro ni jediný zachytný bod – správný pravopis. Všechna „gramatika“ Noëla a Chapsala a tedy i všechna moderní školní gramatika nemá jiné odůvodnění ani základní pravdu než uctívání správného pravopisu. Pravidla jsou dána tak, aby připomínala nutné gramatické shody, a (početné) případy, které odporují logice syntakticko-lexikálního zobrazování, jsou odbývány jako ukázky „elipsy“ či „výjimky“.

Avšak myšlenka gramatické správnosti (jde v podstatě o prosté napodobování správného pravopisu, jenž představuje nejzásadnější z obecně platných příkazů, které jsou nastolovány v rámci domnělých požadavků komunikace) není nikdy daleko od hodnocení „úrovně jazyka“, což je vlastně první realizace „stylu“. Cvičení zaměřená na gramatiku od Noëla a Chapsala a některých dalších autorů (Lettelier atd.) hromadně užívala principu špatného pravopisu. To znamená, že žákům byla předkládána chybná vyjádření, která bylo zapotřebí opravit. Měřítka pro rozpoznání *správného* a *špatného* řešení spočívala v dodržování pravidel, údajně pravidel gramatických, ale šlo i o pravidla společenská. Ta předepisují, jakým způsobem je třeba se vyjadřovat, a zejména jaká slova je potřeba užívat a jaká naopak nikoli. Takto se zrodil absolutní zmatek mezi pravidly správného pravopisu a správné stylistiky. Chybné vyjádření bylo nejenom to, které se vymykalo pravidlům správného pravopisu, ale také to, které nechtlo principy komunikace, nepřímou danou společenským uspořádáním. Výběr slov byl tedy rozhodující zkouškou pro každého žáka. Z tohoto normativního hlediska poskytuje přeludu gramatiky svou logiku právě zákon stylistiky.

V roce 1857, Pierre Larousse vydává knihu *Méthode lexicologique de lecture* (Lexikologická metoda četby), která díky svým reedicím mění název na *Cours lexicologique de style* (Lexikologický kurs stylistiky) a je využívána pro školní výuku. Kniha se nezabývá ničím jiným než gramatikou „našeho jazyka, tak krásného, tak metodického, že – nemluvme o galicismech – nenalezneme pravděpodobně jedině slovní spojení, jedině úsloví, jedinou větu, která by neuznávala přísná pravidla logického uvažování.“ (Larousse, 1887, str. IV) Může to být vůbec jinak? „Gramatika je *umění správného vyjadřování*, jak v ústní tak v písemné formě, což zahrnuje i správné vyjadřování myšlenek. Ty se musí předkládat jasně, stručně a navíc elegantně. Slovo *gramatika* má základ v řeckém slově *gramma*, které znamená *literatura*.“ (*ibid.*, str. V) Přejdeme přes toto etymologické zjednodušování, které zcela připodobňuje písmeno, jakožto znak písemného záznamu, literární metonymii. To je jen těžko popíratelný přežitek. V rámci dané problematiky se Larousse se zápalem rozhořčuje nad zjednodušování gramatiky na prostý pravopis, kdy je gramatika představována jako přehnaná starost o kvalitu formy na úkor významu a expresivity a viněna bez hlubšího posouzení z ohlupování

žáků. „Když už jsme tuto mezeru jednou uznali, bylo zapotřebí ji zaplnit. Čím jiným bychom mohli doplnit formu, která dává tvar myšlenkám, než samotnou podstatou myšlení? A co jiného může vytvářet dvojici s pravopisem, který se zabývá slovy, než styl, který se věnuje samotné věci?“ (*ibid.*)

Larousse byl v této otázce reformátor až narušitel. Jeho pohnutky se musely jevit mnohým školním inspektorům té doby tak skandální, jako se školní osnovy let devadesátých zdají skandální našim současníkům. Jeho metoda totiž již nezakládá pedagogické postupy na obecné *normě*, jejíž *pravidla* správného pravopisu mohutně kodifikují veškeré označování, ale na vyjadřování neboli *stylu*, jak říká sám Larousse. A to vše zcela jasně a dobrovolně. Zkrátka proti diktátu, který je jen imitující karikaturou, se staví slohové úlohy – cvičení podněcující vynalézavost, které nemůže dopadnout dobře, pokud žák dostatečně neovládá slovní zásobu a tedy i pravopis. Psaní slohových úloh zosobňuje školu orientovanou na jazyk. A takto vzdělaný jazyk se nazývá „*styl*“.

K P23 – rozdíl je malý, ale „contestable“ je tu ve významu „pochybný/ nespolehlivý/ neplatný/ dávno vyvrácený...“